

HUGH TREVOR-ROPER

[POSLEDNÉ DNI
HITLERA]

KONIEC SNA O NEPREMOŽITELNEJ RÍŠI

HUGH TREVOR-ROPER

[POSLEDNÉ DNI
HITLERA]

Preložil Róbert Hrebíček

IKAR

Hugh Trevor-Roper
THE LAST DAYS OF HITLER

Copyright © The Estate of Hugh Trevor-Roper 1971, 1978, 1987, 1995

Translation © 2021 by Róbert Hrebíček

Jacket design © Juraj Šramko

© Shawshots / Alamy Stock Photo

Slovak edition © 2021 by IKAR, a.s.

Z anglického originálu *The Last Days of Hitler*
(Pan Books, an imprint of Pan Macmillan, London, 2012)

preložil Róbert Hrebíček.

Redigoval Ladislav Sokol.

Obálku navrhol Juraj Šramko.

Technická redaktorka Helena Oleňová.

Vydalo vydavateľstvo IKAR, a.s., Bratislava roku 2021

ako svoju 1 808. publikáciu v elektronickej podobe.

Sadzba a zalomenie do strán ITEM, spol. s r. o., Bratislava.

ISBN 978-80-551-8133-2

OBSAH

Predslov k siedmemu vydaniu / 7

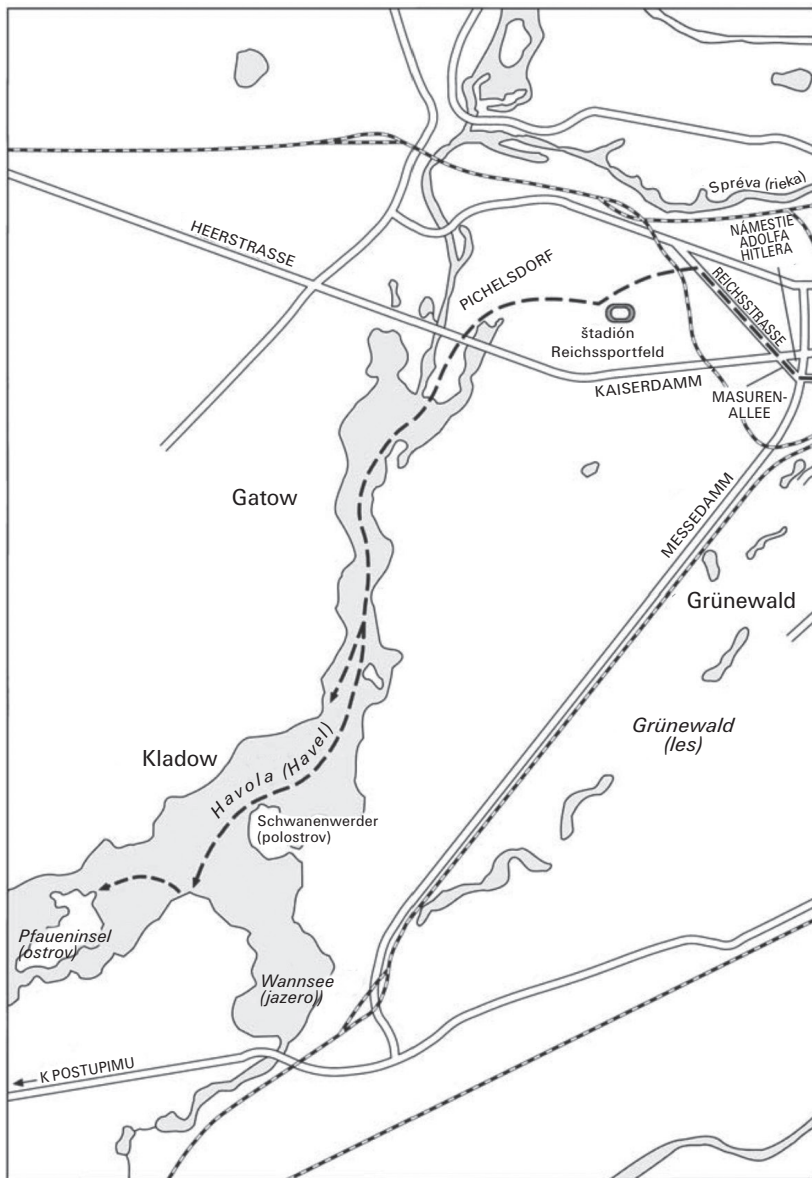
Úvod k tretiemu vydaniu / 17

1. HITLER A JEHO DVOR / 63
2. HITLER PO PORÁŽKE / 105
3. DVOR PO PORÁŽKE / 137
4. KRÍZA A ROZHODNUTIE / 170
5. OBLIEHANIE BUNKRA / 206
6. AJ TY, BRUTUS? / 226
7. HITLEROVA SMRŤ / 257

Epilóg / 290

Poznámka k zdrojom / 303

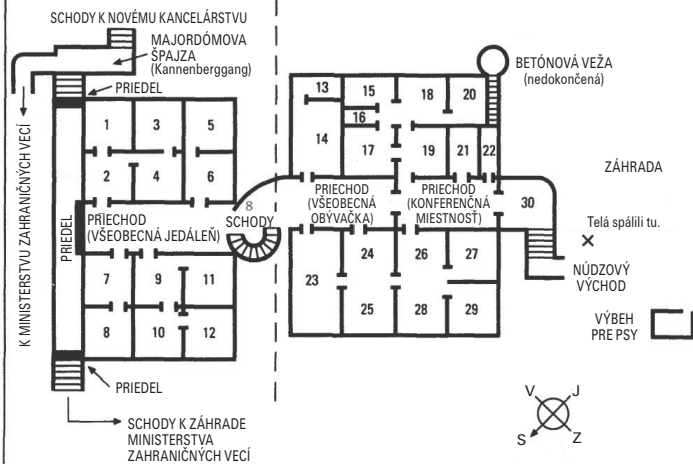
Register / 310

HORNÉ POSCHODIE

DOLNÉ POSCHODIE

- 1 - 4 kuchyňa
- 5 - 6 skladovacie priestory
- 7 - 8 priestory pre služobníctvo
- 9 - 12 izby pani Goebbelsovej a jej detí
- 13 rozvodný panel elektrického osvetlenia
- 14 toalety
- 15 súkromná kúpeľňa
- 16 šatňa Evy Braunovej
- 17 obývacia spálňa Evy Braunovej
- 18 Hitlerova pracovňa
- 19 predizba Hitlerovho apartmánu
- 20 Hitlerova spálňa

- 21 „mapová miestnosť“ (konferenčná miestnosť)
- 22 „psí bunker“ (priestory pre stráž)
- 23 elektrárň (naftový generátor)
- 24 miestnosť na telefonovanie a pre stráž
- 25 núdzová telefónna ústredňa
- 26 prijímacia miestnosť
- 27 Goebbelsova spálňa (predtým Morellova)
- 28 - 29 Stumpfeggerova miestnosť
- 30 predizba a šatňa

PREDSLOV K SIEDMEMU VYDANIU

Dnes uplynulo päťdesiat rokov odvtedy, čo ma nebohý sir Dick White, vtedajší šéf kontrarozviedky v britskej zóne Nemecka, poveril, aby som – ak to bude možné – zistil, čo sa stalo s Hitlerom, ktorý bol v tom čase nezvestný vyše štyroch mesiacov. Úlohu som vykonal a 1. novembra 1945 som podal správu Spravodajskému výboru štyroch mocností. Niekedy sa spomína ako Správa britskej spravodajskej služby o smrti Hitlera a skončili sa ňou moje služobné povinnosti. Neskôr, keď ma prepustili do civilu, ma sir Dick White presvedčil, aby som napísal túto knihu, ktorá prvý raz vyšla v marci 1947. Vtedy som ju venoval jemu. Dnes ju venujem spomienke naňho ako na jej jediného pôvodcu a svojho verného priateľa.

Po päťdesiatich rokoch môže kniha, ktorá nikdy neprestala vychádzať, osláviť skromné jubileum a v tomto predslove stručne opíšem úspechy, aké počas tých rokov dosiahla. Niečo som už spomenul v úvodnej kapitole, ktorá sa prvýkrát zjavila ako Úvod k tretiemu vydaniu. Aj tú kapitolu som však napísal pred takmer štyridsiatimi rokmi, keď boli udalosti z roku 1945 ešte stále v čerstvej pamäti. Dnes pre väčšinu čitateľov predstavujú súčasť dejín. Na problematiku sa teda môžem pozrieť s väčším odstupom a z dlhodobejšieho hľadiska.

Bezprostredným problémom, ktorému som čelil v roku 1945, bol osobný osud Hitlera. Mojou úlohou bolo objasniť ho a venoval som sa jej. Okrem tohto prvého, nemeckého problému však existoval aj druhý, a hoci bol odlišný, nedal sa od neho úplne oddeliť. Počas vyšetrovania ma prenasledoval a niekoľko rokov zostal nevyriešený. Išlo o ruský problém. Ako totiž bolo možné, pýtal som sa seba samého, že Rusi, ktorí dobyli Berlín a obsadili ruiny Hitlerovho kancelárstva, nezistili fakty o fűhrerovom osude alebo ich vynechali? Mali príležitosť a prostriedky, možno aj povinnosť urobiť to, a predsa v septembri 1945 vyjadrovali absolútnu nevedomosť, čím šírili zmätok, špekulácie a podozrenie, ktoré som mal rozptýliť.

Keďže odhalenie tejto druhej záhady netvorilo súčasť mojich povinností, počas vyšetrovania som sa jej nevenoval. Nemohol som si však nevšimnúť paradox charakteristický pre túto situáciu. Ruské úrady síce dávali najavo svoju neschopnosť vyriešiť problém Hitlerovho osudu, netúžili však po tom, aby ho objasnili iní. Nežiadali nás o dôkazy a neodpovedali nám na legitímne otázky. Neprejavovali nijaký záujem a vyhýbali sa akejkoľvek diskusii na túto tému. Keď som podal správu, ruský generál, ktorý bol prítomný, po výzve, aby ju komentoval, lakonicky a bezvýrazne poznamenal: „Veľmi zaujímavá.“ Toto všetko mi pripadalo zvláštne, no keďže Rusi boli Spojenci, museli sme rešpektovať ich slabé stránky, na čo sme si dovtedy už zvykli.

Riešenie tohto ruského problému sa naskytlo v roku 1955, keď Nikita Sergejevič Chruščov prepustil nemeckých vojnových zajatcov zadržovaných v Rusku a poslal ich domov. Vypočul som ich, vďaka čomu som mohol zistiť fakty a plne som sa nimi zaoberal v novom Úvode k tretiemu vydaniu tejto knihy. Táto časť odvtedy tvorí jej neodlučiteľnú súčasť, preto tu nemusím opakovať jej obsah.

V roku 1956 bol teda vyriešený nemecký aj ruský problém, ktoré súviseli so smrťou Hitlera. Každý z nich však za

sebou zanechal isté zvyškové otázky a cítil som povinnosť zaoberať sa nimi v doplnkoch – predhovoroch alebo dodatkoch – k ďalším vydaniam knihy. V tomto vydaní som sa rozhodol všetky takéto texty zrušiť. Boli to správy o pokroku dosiahnutom pri prebiehajúcich polemikách a po ich vyjasnení sa stali zbytočnými. Postačí, ak ich teraz stručnejšie zhrniem a preberiem naraz.

Zvyšková otázka pri nemeckom probléme sa týkala osudu Martina Bormanna, ktorý pri páde Berlína takisto zmizol. Čo sa s ním stalo? Pri vyšetrowaní som sa uistil, že v Berlíne zostal až do konca a mal v úmysle prežiť. Hodlal sa dostať na Západ a radiť nástupcovi vymenovanému Hitlerom, admirálovi Dönitzovi, ktorý sa vtedy nachádzal v Plöne na dánskej hranici. Vedel som, že bunker opustil živý, no do cieľa cesty nedorazil. Svedok Artur Axmann, vedúci Hitlerjugend (Hitlerovej mládeže), veľmi nepriamo tvrdil, že v Berlíne zbadal jeho mŕtve telo, no keďže sa jeho vyhlásenie nedalo podporiť dôkazmi, mohol som ho prijať iba predbežne. Otázka preto zostala otvorená.

Táto neistota spustila dlhý sled vymyslených teórií, ktoré sa s prestávkami vynárali päťdesiat rokov. V roku 1965 akreditovaný sovietsky novinár Lev Bezymenskij svedomito zverejnil „dôkaz“, že Bormann utiekol do Južnej Ameriky, aby slúžil „americkému imperializmu“ v studenej vojne. V skutočnosti sa za cvičenie, aj keď len veľmi slabé, v tejto vojne dala označiť jeho vlastná práca: pri správnej interpretácii z údajného dôkazu nevyplývalo to, že Bormann sa presťahoval z Nemecka do Južnej Ameriky, ale to, že jeho úrad presunuli z Berlína do Tirolska. Tvrdenie o Južnej Amerike sa však udržiavalo ďalších desať rokov. Jeho posledným zástancom bol americký spisovateľ Ladislav Farago, podnikavý, no pomerne dôverčivý človek. Po tom, čo sledoval podľa všetkého horúcu stopu týmto veľkým kontinentom, vyhlásil, že Bormanna vypátral v nemocnici istého redemptoristického

ho kláštora v Bolívii a vypočul si jeho posledné slová, ktoré sa slabo predierali spod posteľnej bielizne. S jeho odchodom sa vytratilo aj tvrdenie o Južnej Amerike – presiahlo vlastné hranice. Navyše ho predstihla iná teória.

Podľa tohto konkurenčného tvrdenia sa Bormann prekvapujúco nachádzal v Rusku. Táto predstava nebola celkom nová – neurčité náznaky boli vyslovované od roku 1945 –, no na jeseň 1971, kým Farago prenasledoval svoju korisť v Argentíne, ju s výbušnejším obsahom formálne vypustili v Nemecku. Jej prívržencom bola autorita v takých záležitostiach, ktorá sa v krajine tešila istej dôležitosti: generál Reinhardt Gehlen.

Počas vojny pôsobil ako dôstojník v spravodajskej službe Abwehr a riadil vojenskú špionáž na ruskom fronte. Potom sa vďaka tejto užitočnej skúsenosti, záštite Dr. Adenauera a začiatku studenej vojny stal šéfom novej západonemeckej Spolkovej spravodajskej služby (Bundesnachrichtendienst). Teraz vo svojich pamätiach prelomil (ako to formuloval) dlhé mlčanie a prezradil, že počas vojny on a jeho nadriadený admirál Canaris nezávisle dospeli k záveru, že Bormann už od začiatku vojny proti Rusku pôsobil ako sovietsky špión v Hitlerovom ústredí a pravidelne dodával nepriateľovi dôležité strategické informácie, čím prispieval k porážke Nemecka. Dodal, že nedávno objavil pokračovanie príbehu: v roku 1945 Bormann ako odmenu za poskytnuté služby hľadal a našiel ochranu v Moskve, kde ho občas zazreli spolaľahliví svedkovia a pred krátkym časom zomrel.

Gehlen v súvislosti s týmto zaujímavým príbehom neuviedol zdroje s vysvetlením, že aj ony potrebujú ochranu. Vzápätí ho kritici a nepriatelia, ktorých nebolo málo, zavrhlí. Navyše ho prakticky vyvrátili asi po roku, keď súdne preskúmali dve ľudské kostry, ktoré vykopali na nezastavanom území pri stanici Lehrter v západnom Berlíne – teda neďaleko miesta, kde mal Axmann uvidieť telá –, a identifikovali ich ako Bormanna a jeho spoločníka na úteku Dr. Stumpfeggera. Vďaka

tomuto dôkazu¹ sa právny prípad proti Bormannovi ako významnému vojnovému zločincovi, ktorý zostal otvorený od roku 1945, formálne uzatvoril. Uviedlo sa, že záhada sa vyriešila a prenasledovanie sa po dvadsiatich siedmich rokoch mohlo odvolať. Takto vyzerala situácia v roku 1978, keď som sa jej naposledy venoval v piatom vydaní tejto knihy. Nevidel som dôvod, prečo by som v ďalšom vydaní, uverejnenom v roku 1982, mal uviesť nové poznámky.

Dobry mýtus však nezomiera ľahko. Gehlenovo tvrdenie ešte stále malo v sebe život a možno aj isté politické čaro pre pravicové kruhy v Nemecku. Tak či onak, v roku 1983 ho Hugo Manfred Beer formuloval úplnejšie a výstižnejšie ako predtým sám Gehlen. Predložil dôkazy, ktoré presvedčili dôstojníkov Abwehru, a dal ich do kontextu celej Bormanovej kariéry, ktorú teraz opätovne interpretoval.² Keďže jeho knihu prezentovali vážne, treba ju tak aj brať.

Aké dôkazy teda presvedčili Canarisa a Gehlena? V podstate išlo o bohatý prúd rádiových správ, ktoré v roku 1941 až 1943 prenášala do Moskvy komunistická špionážna sieť vo Švajčiarsku známa ako Lucy. Zistilo sa, že tieto správy, ktoré zachytával a dešifroval Abwehr, obsahujú pod krycím názvom Werther podrobné, presné a aktuálne informácie o nemeckej bojovej zostave na východnom fronte. Canaris a Gehlen sa zhodli na tom, že takéto informácie mohli pochádzať iba od vysokopostaveného zradcu v ústredí vodcu, navyše takého, ktorý riadil nezávislé a tajné spôsoby rýchlej a pravidelnej komunikácie so Švajčiarskom. Dospeli k záveru, že týmto zradcom musí byť Bormann, ktorého aj tak neznášali. Ako sme sa dozvedeli, Canaris sa s podozreniami zveril Keitelovi,

¹ Dôkaz predložený v záverečnej správe Frankfurtského štátneho obžalobného úradu v trestnej žalobe proti Martinovi Bormannovi (4. apríla 1973) tvorí súčasť dodatku knihy Jochena von Lang *Der Sekretär* (Sekretár, 1977).

² Hugo Manfred Beer: *Moskaus As im Kampf der Geheimdienste* (Moskovské eso v boji tajných služieb, Pähl 1983).

ten však na jeho zhnusenie odmietol upozorniť Hitlera. Ako to formuloval Beer, radšej bol ochotný prehrať vojnu ako čeliť jednému z vodcových záchvatov zúrivosti. Hitler totiž Bormannovi slepo dôveroval.

Canaris a Gehlen teda iba nešpekulovali – na svoje presvedčenie mali dôvod. Uvažovali však správne? Je jediným možným zdrojom „Wertherovho“ materiálu Bormann? Wertherova totožnosť sa nikdy nedokázala, no bolo navrhnutých niekoľko ďalších kandidátov: britská tajná služba, protinacistickí generáli, samotný Abwehr. Ani jednu z týchto možností nepodporujú dôkazy a proti všetkým existujú námietky. Bormann však vyznieva ako najmenej hodnoverný zo všetkých a Beerov pokus zlepšiť svoju argumentáciu jeho vykreslením ako človeka, ktorý je v srdci zásadový komunista, pôsobí nepresvedčivo.³

³ Mýtus, že „Wertherov“ materiál siete Lucy dodala britská tajná služba na základe odpočúvania rádiovkej komunikácie, sa začal ako náhodná domnienka Malcolma Muggeridgea v roku 1967 a po roku 1974, keď Frederick William Winterbotham uverejnil *The Ultra Secret* (vyšlo v češtine *Přísně tajné – pozn. prekl.*), ho skvalitnili ďalší autori. Teraz ho prijal bývalý dôstojník KGB Pavel Anatoljevič Sudoplatov – pozri jeho knihu *Special Tasks* (Osobitné úlohy, 1994), s. 140 – 145. Existujú však vážne námietky. Autori správy CIA *The Rote Kapelle* (Červená kapela, Washington 1979) podozrievali protinacistických dôstojníkov, najmä v Abwehri: Hansa Ostera, ba aj samotného Canarisa. Následkom toho by Canarisov pokus odkloniť podozrenie na nenávideného nacistického lojalistu Bormanna pôsobil veľmi prijateľne. Boli by však konzervatívni dôstojníci pracovali za ruské víťazstvo? Na štúdium tohto problému sa najlepšie hodil nemecký spisovateľ Wilhelm Ritter von Schramm, ktorý v rokoch 1943 až 1945 slúžil v hlavnom velení wehrmachtu (Wehrmachtführungsstab) vo führerovom ústredí. V tom čase mal podozrenie na poručíka Dr. Wilhelma Scheidta, ktorý sa zaoberal oficiálnymi dejinami vojny. Keď však napísal knihu *Verrat im Dritten Reich* (Zrada v Tretej ríši, Düsseldorf 1967), tejto teórii sa vzdal: „V tomto smere som bol sám na falošnej stope“ (s. 333). Schramm sa odmieta čo i len zaoberať Bormannom, ktorý nemal prístup k vojenským rozhovorom: „Politické a vojenské konferencie sa konali samostatne.“ Dospel k záveru, že „Werther“ pravdepodobne nebol človek, ale iba kategória informácií z rozličných zdrojov. To môže byť pravda, no na hlavnú otázku to neodpovedá.

Pravdaže, aj keby Bormann v máji 1945 nebol bývalý ruský špión, ktorý si po čase získal uznanie, bol utečenec potrebujúci ochranu. Rovnako si možno predstaviť aj to, že ak sa dostal do ruských rúk, Rusi sa z nejakého vlastného tajného dôvodu možno rozhodli, že to zataja a ušetria ho verejného súdneho konania v Norimbergu, ku ktorému sa predtým zaviazali. Existujú však nejaké dôkazy pre túto nepravdepodobnú hypotézu? Keď Bormanna naposledy videli nažive, smeroval na východ... Istá Nemka, ktorá ho predtým nikdy osobne nezbadala, tvrdila, že ho podľa fotografií spoznala v jednom ruskom vypočúvacom centre v Berlíne... Moskovský rozhlas oznámil jeho zajatie, ktoré vtedy ruský generálny štáb poprel... Nie sú to presvedčivé dôkazy. Určite pôsobia menej dôveryhodne ako exhumované kostry. Ak chceme veriť, že Bormann utiekol do Ruska, musíme predpokladať buď to, že súdni experti, ktorí identifikovali jeho kosť, sa mýlili (hoci aj Beer pripúšťa, že Stumpfeggerovu rozpoznali správne), alebo to, že ju Rusi tajne presunuli umelo rozloženú tak, aby dosahovala primeraný stav dekompozície, z Moskvy do nového hrobu v západnom Berlíne. Je ťažké nájsť motív pre taký zložitý podvod.

Dôkazy teda ešte stále podporujú Axmannovo svedectvo, ako je zaznamenané v tejto knihe. Nová teória, s ktorou prišiel Gehlen a skvalitnil ju Beer, sa však už ujala. Predstava, že Bormann pôsobil v Hitlerovom ústredí ako ruský špión, „moskovské eso v boji tajných služieb“, je priveľmi zvodná na to, aby mohla zomrieť. Nemcom sa celkom isto páčila, možno im poskytla vysvetlenie porážky vo vojne – ďalšiu legendu o bodnutí dýkou (Dolchstosslegende). Beerova kniha, ktorá vyšla v istom pravicovom súkromnom vydavateľstve, sa dočkala už tretieho vydania. Teraz sa zdá, že jej posolstvo si osvojujú aj v Rusku. Nevyplýva z neho azda, že sovietska tajná služba vykonala ďalšiu geniálnu operáciu? Kým vytlačia tieto slová, budeme si môcť prečítať knihu Borisa Tartakov-

ského *Who Are You, Reichsleiter Bormann?* (Kto ste, ríšsky vodca Bormann?), ktorej obsažnú časť v roku 1992 uverejnila KGB – údajne bez súhlasu autora – po tom, čo jej ju predložili na schválenie. Dočkala sa veľkého nákladu v Rusku, kde podľa autora pochovali Bormannovo telo, a v Južnej Amerike, kde sa ešte stále zdržiava jeho duša.⁴ Na základe toho, čo som prečítal z Tartakovského knihy, ktorú možno opísať ako Beerovo tvrdenie pretvorené na historický román, nie som ochotný prehodnotiť svoj názor, že Martin Bormann zomrel v Berlíne 2. mája 1945 v skorých ranných hodinách a vďaka kostiam, čo tam vyhrabali, správne identifikovali ako jeho.⁵

Zvyškový nemecký problém, otázka Martina Bormanna, teda odznel a zostala iba ďalšia ruská mystifikácia. Čo sa však stalo s pôvodným ruským problémom, postojom Rusov k Hitlerovej smrti? Aj táto otázka sa udržiavala veľa rokov. Prinášalo zábavu sledovať pokračujúce peripetie tejto zložitej komédie, no bolo by únavné podrobne ich opisovať. Ruské úrady sa naozaj postupne vzdali krajného Stalinovho názoru či skôr dogmy, že Hitler žije a Západ ho chráni. Tento ústup však pôsobil rozpačito a neobratne a prebiehal za dymovou clonou tendenčných dezinformácií, ktoré unikali najmä v cudzích jazykoch prostredníctvom údajne nezávislých novinárov ako všestranný Lev Bezymenskij. V dodatku k piatemu vydaniu tejto knihy som uviedol podrobný opis týchto ruských manévrov, ktorý tam teraz možno ponechať iba ako historickú kuriozitu. Dnes sa uvedené fakty nespochybňujú a nič v úvodnej kapitole netreba revidovať.

⁴ Publikácia, ktorá vyšla v roku 1992, má názov *Versija: Martin Bormann – agent sovetskoj razvedki* (Martin Bormann – agent sovietskej rozviedky) a vyšla vo vydavateľstve *Otečestvo*, ktoré používala KGB.

⁵ Autor v knihe trvá na tom, že na istom moskovskom cintoríne objavil Bormannov hrob, a uvádza nápis na náhrobnom kameni: „Martin Bormann 1900 – 1970“. Keď ho však neskôr požiadali, aby ho znovu našiel, nepodarilo sa mu to. Neuvádza sa ani v registri cintorína.

Za týchto okolností som sotva mohol očakávať, že túto knihu vydajú alebo si ju vôbec všimnú v Sovietskom zväze. Hoci jej preklady sa dostali do tlače, niekedy pomerne kradmo, v iných komunistických krajinách, ba aj v Číne, v Rusku vždy bola zakázaná. Raz však takmer prekížla cez bariéru. V roku 1959 dovolili Britskej rade zorganizovať v Moskve výstavu britských kníh. Deň pred jej oficiálnym otvorením však sovietske úrady po previerke katalógu a po zistení, že jedným z tritisíc vystavených diel majú byť aj *Posledné dni Hitlera*, rýchlo celú expozíciu zamietli. Ako podmienku povolenia uviedli stiahnutie tejto a jednej či dvoch ďalších problematických kníh. Nespomenuli nijaké dôvody, no ich konanie bolo aspoň v súlade s predchádzajúcou politikou. V tom čase som sa náhodou nachádzal v Moskve, preto som si mohol celú komédiu užiť.

Toľko teda o pretrvávajúcich polemikách, ktoré vyvoláva táto nevinná kniha. Keďže som sa k nim už vyjadril, hádam sa v jubilejnom roku smiem vzdialiť od pedantských podrobností a obzrieť sa ponad uplynulé polstoročie na nezabudnuteľné okolnosti, za ktorých som vykonal vyšetrowanie, a duševné rozpoloženie, v ktorom som túto knihu napísal. Obvinia ma z márnomyseľnosti, ak teraz priznám, že už od začiatku som si nielen želal – ako to musí robiť každý historik – napísať dielo, ktoré by nezastaralo, ktoré by vzbudzovalo a udržovalo si autoritu, ale som aj veril, že v tomto konkrétnom prípade to možno urobiť, a mal som v úmysle spraviť to?

Nepripisujem si za to nijaké osobitné zásluhy, pretože to umožnili okolnosti, nie ja. Väčšina diel o súčasných dejinách nevydrží – a nemôže vydržať – dlho, lebo materiál dostupný autorovi je zriedka úplný. Vždy sa budú zjavovať nové dôkazy a spochybnia sa predchádzajúce závery a možno sa zmení celý kontext, a teda aj význam konkrétnych udalostí v jeho rámci. No v tomto prípade boli okolnosti mimoriadne, ba až jedinečné. Divadlo, kde sa príbeh odohral, zatvorili, hercov bolo málo

a ľudia ich poznali, miesta na sedenie pre verejnosť či tlač neexistovali, nevyšli recenzie, nepripravili sa bulletiny. Prvotných dokumentov bolo veľmi málo a ocitli sa v mojich rukách. Teoreticky som teda mohol vyrozprávať príbeh bez obáv z neskorších opráv. A predsa, nech už bolo dianie v bunkri akokoľvek ohraničené, akokoľvek izolované od reality, od významných udalostí v okolí, nedalo sa označiť za bezvýznamné, provinčné či nepodstatné. Symbolizovalo a naznačovalo väčšiu drámu, ktorá sa odohrávala vonku: tú, ktorá netrvala niekoľko dní, ale celú generáciu. Ten úzky podzemný bunker zachytil podstatu posledných krčv európskej agónie, hrozný zážitok, nad ktorým žasneme aj po päťdesiatich rokoch. Keď som tackavo kráčať tým tmavým a páchnucim zaplaveným brlohom a manipuloval s premočenými rozkladajúcimi sa papiermi, ktorých sa Rusi z nevysvetliteľných dôvodov ani nedotkli – megalomanskými architekturnými plánmi, ktoré Hitler a Goebbels študovali, kým nad ich hlavami dopadali na zničené hlavné mesto ruské delostrelecké granáty –, ako som mohol neuvažovať o tomto nepriateľovi v podobe zhubnej ideológie a o ohromujúcej drzosti vo forme absolútnej moci? Ktorý historik by nereagoval na takú výzvu, takú príležitosť? Pokiaľ ide o prezentáciu, samotná situácia bola taká dramatická, taká bizarná a nabitá desivou iróniou, že nevyžadovala nijaké rečnícke umenie: jednoducho ju stačilo opísať. A tak som ju opísal. Slovami Dr. Johnsona, musel som počítať do desať a počítal som.

V tomto vydaní zostáva text v podstate nezmenený. No rovnako, ako som vymazal predchádzajúce predslovy a dodatky, ktoré sa pre plynutie času stali zbytočnými, odstránil som aj niektoré poznámky v závere knihy, ktoré sa už nezdajú potrebné, a pridal som zopár nových na miestach, kde sa javili dôležité neskoršie informácie. Tak ako predtým, aj teraz možno tieto doplnky rozpoznať podľa dátumu: *autorova poznámka, 1995*.

ÚVOD

K TRETIEMU VYDANIU

(1956)

O d napísania knihy teraz uplynulo desať rokov. Za ten čas sa niektoré záhady poslednej vojny vyriešili, zatiaľ čo iné sa prehĺbili. Očití svedkovia, ktorí boli v roku 1945 nedostupní, sa napokon po dlhom väznení v Rusku znovu zjavili. Napísali sa nové knihy a články a staré úsudky sa spochybnili alebo zmenili. Nijaké ďalšie odhalenia však nezmenili príbeh o posledných desiatich dňoch Hitlerovho života, ako bol prvý raz rekonštruovaný v roku 1945 a vydaný v roku 1947. Preto – s výnimkou bezvýznamných opráv, aké sa robia pri každej dotlači – nevidím dôvod meniť text tohto nového vydania knihy. Nepochybne som tu a tam text doplnil, no keďže netreba opravovať veľké chyby či naprávať dôležité vynechania, rozhodol som sa riadiť múdрым príkladom Piláta a povedať: „Čo som napísal, to som napísal.“ Dospel som k záveru, že akákoľvek kniha hodná opätovného vydania si môže dovoliť nieť dôkazy o dátume svojho vzniku, a ak som prišiel s novými komentármi, ktoré pokladám za vhodné, uspokojil som sa s tým, že som ich vtесnal do poznámok alebo do tohto nového úvodu. Ak chcú zvedaví čitatelia identifikovať nové poznámky, podarí sa im to vďaka odkazu na rok 1956, ktorý som k nim pridal. V tomto novom úvode sa pokúsím o dve veci. Po prvé, podrobne opíšem pôvodné vyšetrovanie, kto-

ré viedlo k prvému vydaniu tejto knihy – bude to v podstate rovnaké rozprávanie, aké sa zjavilo v druhom vydaní z roku 1950. Po druhé, zhrniem dôkazy, ktoré sa odvtedy stali dostupnými – nemenia príbeh, ktorý som vyrozprával v knihe, no podľa mňa zaujímavo vnášajú svetlo do iných záležitostí, najmä do ruského postoja k posledným dňom Hitlera.

V septembri 1945 boli okolnosti jeho smrti alebo zmiznutia päť mesiacov temné a záhadné. Začalo sa šíriť veľa verzií o úmrtí či úteku. Podľa niektorých ho zabili, keď bojoval v Berlíne, v súlade s inými ho zavraždili dôstojníci v Tiergartene. Niektorí predpokladali, že utiekol v lietadle alebo ponorke a údajne žije na ostrove zahalenom hmlou v Pobaltí, prípadne v skalnej pevnosti v Porýní, v španielskom kláštore, na juhoamerickom ranči alebo s priateľskými banditmi v hornatom Albánsku. Rusi, ktorí, keby po tom túžili, mohli najlepšie objasniť fakty, nejasnosť radšej udržiavali. Raz vyhlásili Hitlera za mŕtveho, potom svoje tvrdenie spochybnili, neskôr oznámili, že objavili mŕtvoly Hitlera a Evy Braunovej a identifikovali ich podľa zubov, vzápätí obvinili Britov z toho, že v britskej zóne Nemecka skrývajú Evu Braunovú a pravdepodobne aj Hitlera. V tejto fáze sa predstavitelia britskej spravodajskej služby v Nemecku, v presvedčení, že také zahmlievanie prináša zbytočnú hanbu, rozhodli zhromaždiť všetky dostupné dôkazy a, ak to bude možné, odhaliť pravdu. Touto úlohou poverili mňa. Poskytli mi všetky potrebné priestory v britskej zóne. Americké úrady vo Frankfurte okamžite a štedro navrhli, že mi dajú k dispozícii všetky materiály, dovoľia mi vypočuť väzňov a zabezpečia spoluprácu miestnej kontrarozviednej organizácie CIC.¹

¹ [Autorova poznámka, 1995. Zmätkom a špekuláciami, ktoré v týchto mesiacoch podnietilo Hitlerovo zmiznutie, sa podrobne zaoberá Donald M. McKale v knihe *Hitler, the Survival Myth* (Hitler – mýtus o prežití, New York, 1987).]